

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Έργο: Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο - για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)

Επιμορφωτικό Σεμινάριο

Ετερότητα και διαπολιτισμική αγωγή

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

28 Απριλίου και 2 & 9 Μαΐου 2007

Αθήνα

Ξενοδοχείο Τιτάνια

Θρησκευτική ετερότητα και διαπολιτισμική εκπαίδευση

Άγγελος Βαλλιανάτος
Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων
avall@sch.gr

Τα τελευταία χρόνια, ολοένα και περισσότερο, η θρησκεία εντάσσεται στα ατομικά χαρακτηριστικά των ευρωπαϊών πολιτών. Στα Ευρωπαϊκά κράτη, η ανεξιθρησκία και η ελευθερία συνείδησης είναι συνταγματικά και νομικά περιφρουρημένα. Όμως, η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί εθνοκεντρικές και θρησκαιοκεντρικές αμυντικές κινήσεις, η οικονομική μετανάστευση αλλάζει τη σύσταση των πληθυσμών, οι θρησκείες χρησιμοποιούνται ως επιχείρημα ή άλλοθι στις συρράξεις της σύγχρονης ιστορίας. Η επαναφορά των θρησκειών στο προσκήνιο βρίσκει, συχνά, τα μέλη της Ευρωπαϊκής κοινωνίας απληροφόρητα γι' αυτές και απροετοίμαστα για τη συμβίωση.

Η θρησκευτική διάσταση της Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης κατανοεί τη θρησκεία ως κοινωνικό, πολιτιστικό και πολιτικό φαινόμενο. Η ελευθερία συνείδησης και θρησκευτικών επιλογών δεν περιορίζεται πλέον στην ιδιωτική σφαίρα.

Βασικός σκοπός της εκπαίδευσης στην Ελλάδα είναι να διαμορφώσει πολίτες οι οποίοι «...ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά.» (Νόμος 1566, άρθρο 1). Στα απαραίτητα στοιχεία της ολοκληρωμένης προσωπικότητας ανήκουν η σφαιρική πληροφόρηση και το κριτικό πνεύμα. Και στα εφόδια για μια δημιουργική ζωή χρειάζονται η καταλλαγή, ο αλληλοσεβασμός, η ανεκτικότητα και η αποδοχή του δικαιώματος στην ετερότητα, στοιχεία απαραίτητα για τη διατήρηση της εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας..

Η Διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν αφορά μόνο συγκεκριμένα μαθήματα ή ειδικότητες. Κατ' επέκταση, η θρησκευτική της διάσταση δεν έχει μόνο μαθησιακούς στόχους. Προσανατολίζεται στο δικαίωμα των παιδιών να προετοιμαστούν κατάλληλα για τη ζωή τους ως πολιτών, με ενεργό ρόλο στη δημοκρατία. Σχετίζεται με εκπαιδευτικές νοοτροπίες και τεχνικές που αφορούν στο σύνολο της σχολικής ζωής.

**«Η μετανάστευση στη λογοτεχνία και τον κινηματογράφο:
Θανάση Βαλτινού, Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη (1972)
Ηλία Καζάν, America America, 1963. 177 λεπτά.
Ασπρόμαυρη. Η.Π.Α.**

Ένα σχέδιο εργασίας: Διαθεματική και διεπιστημονική δραστηριότητα (με τη μέθοδο project) με θέμα «Η μετανάστευση ευλογία ή κατάρα;» Διδακτικοί χειρισμοί και προβληματισμοί».

**Ελευθέριος Καριάτογλου
Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων
kariatog@mailbox.gr**

Κριτήρια επιλογής:

Η επιλογή του θέματος έγινε με κριτήριο την ωφελιμότητα που θα προκύψει από τη συνθετική εμπειρία και γνώση την οποία θα μπορούσαν να αποκομίσουν οι μαθητές/τριες, προσεγγίζοντας και μελετώντας μια σύγχρονη μορφή τέχνης, τον κινηματογράφο, μέσα από μια σημαντική ταινία, την "Αμέρικια Αμέρικια" του Ηλία Καζάν. Σε αυτό το σχέδιο εργασίας, οι μαθητές θα μπορούσαν να "διαβάσουν" με πολλούς διαφορετικούς τρόπους μια ταινία, ανακαλύπτοντας έτσι την πολυπρισματικότητα της τέχνης του κινηματογράφου.

Το φιλμ σκηνοθετήθηκε από τον Κωνσταντινοπολίτη πρόσφυγα Ηλία Καζαντζόγλου, η οικογένεια του οποίου καταφεύγει στην Αμερική το 1904. Η υπόθεση της ταινίας συνδυάζει τη μετακίνηση του μικρασιάτη πρόσφυγα (συγγενή του Η. Κ.) Σταύρου Τοπούζογλου από την Καππαδοκία και την εγκατάστασή του στην Αμερική. Συνδυάζεται το δράμα του βίαιου εκπατρισμού με την ελπίδα του νέου ξεκινήματος σε μια μεγάλη χώρα της Δύσης.

Σκοπός

Σκοπός του σχεδίου εργασίας είναι να εμπλουτισθεί σε βάθος η γνώση των μαθητών σχετικά με την ιδιαίτερη φύση της τέχνης του κινηματογράφου, ώστε να ανακαλύπτουν μέσα από την "ανάγνωση" μιας ταινίας τη διαθεματική διάσταση της έβδομης τέχνης, καθώς και να έρθουν σε επαφή με το ειδικό λεξιλόγιο της γλώσσας του κινηματογράφου ¹.

---

¹ Εδώ κρίνουμε σκόπιμο να παραθέσουμε μερικά βασικά βοηθήματα τα οποία ίσως διευκολύνουν την απόλαυση του φιλικού κειμένου;

- Δημήτρης Καλαντίδης, Ελληνική Κινηματογραφική Βιβλιογραφία. 1923-2000. Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσ/νίκης. Πανελλήνια Ένωση Κριτικών Κινηματογράφου. Εκδόσεις Αιγόκερως.
- Βασίλη Ραφαηλίδη, 12 μαθήματα για τον κινηματογράφο. Καλλιτεχνικό πνευματικό κέντρο "Ωρα". Αθήνα. Φεβρουάριος 1982.
- Φιλμοκατασκευή. Μια μέθοδος ανάγνωσης του φιλμ. Αιγόκερως 1982.
- Patrick Phillips, Πώς να διαβάζουμε σωστά τις κινηματογραφικές ταινίες. Το νόημα και η εμπειρία. Μτφρ. Γιώργος Γιαννακόπουλος. Επιμέλεια Μάκης Μοραΐτης. Ροδανθός. Αθήνα 2004.

- Φώτος Λαμπρινός, Ισχύς μου η αγάπη του Φακίου. Τα κινηματογραφικά επίκαιρα ως τεκμήρια της Ιστορίας (1895-1940). Πρόλογος Γιάννης Γιανουλόπουλος. Καστανιώτης (συνοδ. από DVD).
- Μαρι Φερρό, Κινηματογράφος και Ιστορία. Πρόλογος; Σώτη Τριαντάφυλλου. Μτφρ. Πελαγία Μαρκέτου. Μεταίχμιο.
- Ζωρζ Σαντούλ, Το Ντοκιμαντέρ. Από τον Βερτώφ στο Ρους, Κάμερα-μάτι και κάμερα-στυλό. Αιγόκερως.
- Sud Field. Το σενάριο. Η τέχνη και η τεχνική. (Οι βάσεις της σεναριογραφίας). Μτφρ. Πολύκαρπος Πολυκάρπου. Κάλβος 1986.
- Χριστίνα Kallas-Καλογεροπούλου. Σενάριο. Η τεχνική της επινόησης και της αφήγησης στον Κινηματογράφο. 66 ασκήσεις και 1 μέθοδος. Νεφέλη. Αθήνα 2006.
- Μ. Μαρτέν, Η γλώσσα του Κινηματογράφου. Μτφρ. Ε. Χατζίκου. Αθήνα 1978. Κάλβος.
- Χρυσάνθη Σωτηροπούλου, Ελληνική Κινηματογραφία. 1965-1975. Θεσμικό Πλαίσιο-Οικονομική κατάσταση. Θεμέλιο.
- Cruy Hennebelle, Ιστορία Κινηματογράφου και ταξική πάλη. Μτφρ. Αντα Κλαμπατσέα. 1/ Χολλυγουντιανός Ιμπεριαλισμός. Εκδόσεις "Προοδευτικός Κινηματογράφος".

Για την Μετανάστευση στον Κινηματογράφο, σημαντική βοήθεια παρέχει το ΥΠΕΞ, με την σχετική υπηρεσία του και με τις ετήσιες σχετικές εκδηλώσεις οι οποίες έχουν εκδοθεί σε τόμους πρακτικών. Τις καταγράφω:

- Υπουργείο Εξωτερικών. Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου. Κινηματογραφικό Αρχείο, Πραγματικότητα και μύθος στο καλλιτεχνικό έργο του Λευτέρη Ξανθόπουλου. Σειρά: Η μαρτυρία της κινηματογραφικής εικόνας. Πρακτικά ημερίδας 22 Φεβρουαρίου 2002. Επιμέλεια: Φωτεινή Τομάη-Κωνσταντοπούλου.
- Υπουργείο Εξωτερικών. Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου. Κινηματογραφικό Αρχείο, Η μετανάστευση στον Κινηματογράφο. Επιμέλεια: Φωτεινή Τομάη-Κωνσταντοπούλου. Εκδόσεις Παπαζήση. Αθήνα 2004.
- Υπουργείο Εξωτερικών. Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου. Κινηματογραφικό Αρχείο, Αναπαράστασεις πολέμου. Επιμέλεια: Φωτεινή Τομάη-Κωνσταντοπούλου. Σειρά: Η μαρτυρία της κινηματογραφικής εικόνας. Εκδόσεις Παπαζήση. Αθήνα 2006.
- Υπουργείο Εξωτερικών. Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου. Κινηματογραφικό Αρχείο. Επιμέλεια: Φωτεινή Τομάη-Κωνσταντοπούλου. Εκδόσεις Καστανιώτη. Αθήνα 2000.

Επίσης χρησιμοποιήματα:

- Χρυσάνθη Σωτηροπούλου, Η διασπορά στον Ελληνικό Κινηματογράφο. Επιδράσεις και επιρροές στη Θεματολογική Εξέλιξη των ταινιών της περιόδου 1945-1986. Εκδόσεις "Θεμέλιο".
- Η Λέξη τχ. 184 (Απρίλιο-Ιούνιος 2005) "Μετανάστευση και μετανάστες".
- Απόδημος Ελληνισμός. Παγκόσμιος Έλληνας. Αφιέρωμα [Ελευθεροτυπία, Σάββατο 27 Νοεμβρίου 1999].
- Πρόσφυγες. Οι απόκληροι του Κόσμου (Επτά Ημέρες, Καθημερινή, 18 Ιουνίου 1995).
- Πρόσφυγες-Μετανάστες. 11 κάθοδος των μυρίων. "Βόμβα" ή δώρο για την Ελλάδα [Ελευθεροτυπία, 12 Ιουνίου 1999].
- Το μυθιστόρημα στο Κινηματογράφο. Επιλογή κειμένων, εισαγωγή, μτφρ.: Μάκης Μωραΐτης. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Λογοτεχνία και Σινεμά [Γλώσσα. Κώδικες, Σχέσεις]. [Το Δέντρο τχ. 127-128 (Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2003) Αφιέρωμα],
- Γιώργος Νικολακάκης, Εθνογραφικός Κινηματογράφος και Ντοκιμαντέρ. Θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Εκδόσεις Αιγόκερως. Αθήνα 1998.
- Ι. Κ. Χασιώτης, Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς. "Βάνιας". Θεσ/νίκη 1993,
- Ν. Ψυρούκη, Το νεοελληνικό παροικιακό φαινόμενο, ι' Έκδοση. Αθήνα 1975. "Επικαιρότητα".

Στόχοι

Με το συγκεκριμένο σχέδιο εργασίας επιδιώκεται οι μαθητές/τριες:

- Να ενδυναμώσουν την αισθητική αντίληψη τους, να διευρύνουν τη φαντασία τους και να καλλιεργήσουν τις δεξιότητες τους (αισθητικές, γλωσσικές κ.ά.) μέσα από την ενασχόληση τους με ένα σύγχρονο είδος τέχνης.
- Να συμμετάσχουν ελεύθερα, συλλογικά και ενεργητικά στην όλη διαδικασία του σχεδίου εργασίας.
- Να κατανοήσουν την πολυπολιτισμικότητα, στοιχείο της ταινίας και φαινόμενο του σύγχρονου πολιτισμού, και τις παραμέτρους της αρμονικής συμβίωσης ομάδων με διαφορετικά εθνολογικά χαρακτηριστικά.
- Να ενεργοποιήσουν την κριτική ικανότητα τους απέναντι σε ένα προϊόν τέχνης.
- Να προβληματισθούν, να συγκινηθούν και να βιώσουν την αισθητική απόλαυση που προσφέρει η τέχνη του κινηματογράφου.
- Να ανακαλύψουν τη διαθεματική διάσταση του κινηματογράφου.
- Να ασκηθούν στην παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου (παραγωγή περιληπτικού λόγου και σύνταξη σύντομης κριτικής της ταινίας).
- Να εμπεδώσουν βασικές έννοιες της μετανάστευσης. Αυτό μάλιστα θα μπορούσε να μεθοδευτεί μέσα από την αρθρογραφία των εφημερίδων ή περιοδικών (Γλωσσάρι της Μετανάστευσης).
- Να τοποθετηθούν κριτικά οι μαθητές απέναντι στο δίλημμα: Η μετανάστευση είναι ευλογία ή κατάρρα;

-
- Ήρα Εμκέ-Μουλοπούλου, Προβλήματα μετανάστευσης, παλιννόστησης. Ινστιτούτο μελέτης της ελληνικής Οικονομίας (ΙΜΕΟ), Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ) Αθήνα 1986.
  - Βασίλη Φίλια, Προβλήματα κοινωνικού μετασχηματισμού (μελέτες) [Η μετανάστευση και το οικονομικοκοινωνικό πρόβλημα της χώρας σσ. 183-291] Παπαζήσης. Αθήνα 1974.
  - Susan Sontag, Παρατηρώντας τον πόνο των άλλων. Μτφρ. Σεραφείμ Βελέντζας. Εκδόσεις Scripta. Αθήνα 2003.
  - Σχολείο χωρίς σύνορα. Βιβλίο της καθηγήτριας, του καθηγητή. ΚΕΜΕΤΕ/ΟΛΜΕ [Στέλιος Κυμιώνης, Κινηματογράφος και ανθρώπινα δικαιώματα σσ, 116-125] ΟΕΔΒ Αθήνα (συνολικά 15 ελληνικές και ξένες)
  - ΜΜΕ & Ρατσισμός. Βιβλίο της καθηγήτριας, του καθηγητή. ΚΕΜΕΤΕ/ΟΛΜΕ [Αγγελική Κορβέλου, Ο ρατσισμός στον κινηματογράφο. Κατάλογος ταινιών για προβληματισμό στην τάξη σσ. 112-122] Επιμέλεια Παύλας Χαραμής. Αθήνα 2004 (συνολικά 21 ελληνικές και 24 από τον ξένο κινηματογράφο).

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα:

- Αισθητική αγωγή
- Λογοτεχνία
- Ενδυματολογία
- Ιστορία
- Μουσική
- Στατιστική/(Πολιτική Οικονομία)
- Κοινωνιολογία
- Θρησκευτικά
- Κοινωνική και πολιτική αγωγή
- Γεωγραφία
- Πληροφορική
- Κινηματογράφος & Μετανάστευση-Προσφυγιά κ.λπ.
- Τύπος-MME

Μεθοδολογικό πλαίσιο

Η εκπόνηση του σχεδίου εργασίας στηρίζεται στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο. Κάθε ομάδα μαθητών αναλαμβάνει μια διαθεματική δραστηριότητα, την οποία επεξεργάζεται και, στο τέλος, όλες οι ομάδες παρουσιάζουν τη συνολική εικόνα του σχεδίου εργασίας. Τα μέλη των ομάδων πραγματοποιούν μικρά διαλείμματα ενημέρωσης και ανταλλαγής πληροφοριών, γεγονός που επιτρέπει την ανατροφοδότηση και τον αποτελεσματικότερο συντονισμό από τον εκπαιδευτικό.

Παιδαγωγικές αρχές και εφαρμογές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Αναστασία Κεσίδου
Λέκτορας Συγκριτικής Παιδαγωγικής και
Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης
Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής
akesidou@edlit.auth.gr

Οι σχολικές μονάδες καλούνται σήμερα να συμπεριλάβουν στη φιλοσοφία, το προφίλ και το πρόγραμμα σπουδών τους παιδαγωγικές αρχές, στόχους και εφαρμογές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, προκειμένου να προετοιμάσουν τους μαθητές με επιτυχία ενόψει των προκλήσεων που θέτει η πολυπολιτισμική κοινωνία. Θεωρώντας τη γλωσσική και πολιτισμική ποικιλομορφία ως ευτυχή συγκυρία και εμπλουτισμό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση επιδιώκει να συμβάλει στην αξιοποίηση του δυναμικού όλων των μαθητών που φοιτούν στο πολυπολιτισμικό σχολείο, γηγενών, παλιννοστούντων και αλλοδαπών. Η εισήγηση έχει ως στόχο την αποσαφήνιση του όρου «διαπολιτισμική εκπαίδευση» μέσα από τη συζήτηση των βασικών παιδαγωγικών της αρχών και εφαρμογών, με τις οποίες επιδιώκεται η βελτίωση των επιδόσεων και η ανάπτυξη της «διαπολιτισμικής δεξιότητας» στους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

- Γκότοβος, Αθανάσιος (2003), *Εκπαίδευση και ετερότητα. Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Δαμανάκης, Μιχάλης (επιμ.) (2000), *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*, Αθήνα: Gutenberg.
- Dietrich, Ingrid (2006), «*Παιδεία και πολυπολιτισμικότητα- η μεταβολή των αιτημάτων προς τα σχολεία*», στο: Χατζηδήμου, Δ./ Χ. Βιτσιλάκη (επιμ.), *Το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας*, Πρακτικά ΙΑ' Διεθνούς Συνεδρίου, Ρόδος 21, 22 και 23 Οκτωβρίου 2005, Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης, 45-60.
- EMIL (2006), *Η διαπολιτισμική δεξιότητα για τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ασκήσεις, Ευρωπαϊκό πρόγραμμα για τη*

διαπολιτισμική μάθηση στη βασική εκπαίδευση και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών Άγκυρα/ Μπρίστολ/ Μόναχο/ Σόφια/ Θεσσαλονίκη: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σωκράτης/ Κομένιος 2.1.

Κεσίδου, Αναστασία (2004), «Διαπολιτισμική εκπαίδευση: στόχοι και πρακτικές». Στο: Εταιρεία Επιστημών Αγωγής Δράμας (επιμ.) Προγράμματα Διδασκαλίας στην Εκπαίδευση των Βαλκανικών Χωρών, Πρακτικά 1^{ου} Βαλκανικού Συνεδρίου, 75-83.

Μάριου, Γεώργιος (1997^α), Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ελληνική και διεθνής εμπειρία, Αθήνα: Ηλεκτρονικές τέχνες.

Νικολάου, Γιώργος (2000), Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Νικολάου, Γιώργος (2005), Διαπολιτισμική διδακτική. Το νέο περιβάλλον, διδακτικές αρχές, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Τσιάκαλος, Γιώργος (2000), Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Φραγιουδάκη, Άννα/ Δραγώνα, Θάλεια (επιμ.) (1997), «Τι είν' η πατρίδα μας;» Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Πολιτισμική ετερότητα και εκπαιδευτικό έργο

Ευανθία Μηλίγκου
Λέκτορας, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής
και Ψυχολογίας, Ε.Κ.ΠΑ.

1. Η πολιτισμική διάσταση της συγκρότησης των κοινωνικών υποκειμένων: Οι έννοιες. Η κοινωνική δυναμική τους

Πολιτισμική ταυτότητα/ ετερότητα
Πολιτισμική ομοιογένεια/ ετερογένεια
Πολυπολιτισμικότητα –διαπολιτισμικότητα

2. Πολιτισμική ετερότητα και εκπαίδευση: Οι διαπολιτισμικές στοχεύσεις

Επαναπροσδιορισμός των ορίων των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων ως προς το ευρύτερο τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο, εσωτερικό και εξωτερικό πολιτισμικό τους περιβάλλον.

Η εκπαίδευση ως κοινωνικό δικαίωμα, εκπαιδευτικός αποκλεισμός – εκπαιδευτική ένταξη, εκπαιδευτική ανισότητα – ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών και αποτελεσμάτων.

3. Πολιτισμική ετερότητα και σχεδιασμός του εκπαιδευτικού έργου: Η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής διάστασης της σχολικής εκπαίδευσης ως εκπαιδευτική βελτίωση

Η εκπαιδευτική βελτίωση: Η έννοια και οι πρακτικές της διαστάσεις.

Η ένταξη αλλοδαπών μαθητών στις μαθησιακές διαδικασίες, οι διαπολιτισμικές παρεμβάσεις στις εκπαιδευτικές διαδικασίες ως οχήματα εκπαιδευτικής βελτίωσης.

Η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, τα πεδία επαγγελματικής ανάπτυξης, η σχεδιαστική οπτική, η διαμόρφωση γενικευμένων και ad hoc εκπαιδευτικών στρατηγικών ως διαδικασία επίλυσης προβλημάτων.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Βερνίκος, Ν., Δασκαλοπούλου Σ. (2002). Πολυπολιτισμικότητα. Οι διαστάσεις της πολιτισμικής ταυτότητας, Αθήνα: Κριτική
- Carr, W. Kemmis, S., (1997), Για μια Κριτική Εκπαιδευτική Θεωρία. Εκπαίδευση, Γνώση και Έρευνα Δράσης, Αθήνα: Κώδικας
- Castells, M. (1997), The Information Age: Economy, Society and Culture, vol 2, The Power of Identity, Oxford: Blackwell

- Gamarnikow, E. (2002), Εισήγηση με θέμα “Education for Human Rights” στο συνέδριο Διαπολιτισμική Εκπαίδευση σε μια Διευρυμένη Ευρώπη, ΥΠΕΠΘ, Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, Αθήνα, 25-26/10/2002
- Γκότοβος, Α.Ε. (2001), Οικουμενικότητα, ετερότητα και ταυτότητα: Η επαναδιαπραγμάτευση του νοήματος της παιδείας, Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
- Δαμανάκης, Μ. (1987), Η Εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στη Ελλάδα : Διαπολιτισμική Προσέγγιση, Αθήνα : Gutenberg Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού « Νίκος Πουλαντζάς» και Συμβούλιο της Ευρώπης, (1999), Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός. Εκπαιδευτική Πολιτική στην Ευρώπη, (Γ. Τσιάκαλος, επιμ. Ε Σπανού)
- Fullan, M., Hardgreaves, A., (eds) (1992), Teacher Development and Educational Change, London: Falmer Press.
- Hall, S., (1996), “ Introduction: Who needs Identity?” in S. Hall and Paul du Gay, Questions of Culture and Identity, London: Sage
- Μάρκου, Γ.Π., (1997), Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία, Αθήνα
- Μηλίγκου, Ε., (1997), « Η Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών και η Διαπολιτισμική Ανασυγκρότηση της Σχολικής Εκπαίδευσης: Το Ζήτημα του Αναλυτικού Προγράμματος», στο Γ.Π. Μάρκου, (επιμ.), Διαπολιτισμική Εκπαίδευση/Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών. Μια Εναλλακτική Πρόταση, Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών, ΚεΔΑ., σ.131-171
- Μηλίγκου, Ε., (2004), « Η Έννοια της Διαπολιτισμικής Διάστασης του Αναλυτικού Προγράμματος», στο Θ. Παπακωνσταντίνου, Α. Λαμπράκη-Παγανού, (επιμ.), Πρόγραμμα Σπουδών και Εκπαιδευτικό Έργο στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Πρακτικά Συνεδρίου, Π.Μ.Σ.: Θεωρία Πράξη και Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου, Τμήμα Φ.Π.Ψ., Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών
- Oakes, J., (1985), Keeping Track: How Schools Restructure Inequalities, New Haven: Yale University Press
- Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, (1998), Σεμινάριο 24, Σχολείο και Ετερότητα. Ο ρόλος του φιλόλογου στη σύγχρονη σχολική πραγματικότητα, Αθήνα : Π.Ε.Φ
- Stewart, A., (2000), “ Social Inclusion: An Introduction” in P. Asconas, A. Stewart, (eds), Social Inclusion, Possibilities and Tensions, London: Macmillan
- Φραγκιουδάκη, Α.- Δραγώνα, Θ., (επιμ.) (1997), « Τι είν' η πατρίδα μας;». Εθνοκεντρισμός στην Εκπαίδευση, Αθήνα: Αλεξάνδρεια

Προδιαγραφές της διδασκαλίας και δημιουργικότητα του εκπαιδευτικού: Σύγκλιση ή απόκλιση;

Ζωή Παπαναούμ
Καθηγήτρια Παιδαγωγικής,
Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Α.Π.Θ.
zoipapa@edlit.auth.gr

Τα τελευταία τριάντα χρόνια τη δομή των κοινωνιών μεταβάλλουν με γρήγορο ρυθμό κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές αλλαγές. Η μαζικοποίηση, εξάλλου, της εκπαίδευσης όχι μόνο αύξησε τους αριθμούς εκπαιδευτικών και μαθητών, αλλά και δημιούργησε σύνθετα προβλήματα που συνδέονται με την ποιότητά της. Προκύπτει λοιπόν η ανάγκη για αναπροσαρμογές τόσο στη δομή της εκπαίδευσης όσο και στην ουσία της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ενώ ο ρόλος των εκπαιδευτικών αποδυναμώνεται. Ενώ, δηλαδή, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να παίζουν ενεργό ρόλο σε καινοτομίες και μεταρρυθμίσεις, βρίσκονται αντιμέτωποι με συνθήκες που μειώνουν την αποτελεσματικότητά τους και τους προκαλούν αισθήματα αβεβαιότητας και ανασφάλειας, στην προσπάθειά τους να αντεπεξέλθουν με επιτυχία στο ρόλο τους.

Στην εισήγηση αυτή εξετάζεται η σύγχρονη ολιστική προσέγγιση για τη διδασκαλία και το εκπαιδευτικό έργο, και συζητείται ειδικότερα το ζήτημα της αυτονομίας των εκπαιδευτικών. Η διδασκαλία είναι γνώσεις και δεξιότητες από τη μια μεριά, τέχνη και δημιουργία από την άλλη, ενώ ζητούμενο δεν είναι μόνο ο εκπαιδευτικός που γνωρίζει το αντικείμενο του και κατέχει ένα ρεπερτόριο απαντήσεων σε διδακτικά ερωτήματα, αλλά εκείνος που στοχάζεται, αναρωτιέται, πειραματίζεται. Αυτό σημαίνει ότι, για να μεγιστοποιηθούν τα αποτελέσματα της διδασκαλίας, θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να αξιοποιεί κριτικά το κανονιστικό πλαίσιο και τις προδιαγραφές της διδασκαλίας, να λειτουργεί δηλαδή με σχετική αυτονομία, αλλά και πλήρη συνείδηση των επιλογών του.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

- Carlgren, I. G. Handal & S. Vaage (1994). *Teachers' minds and actions: research on teachers' thinking and practice*. London: The Falmer Press
- Day, C. (2003). *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών. Οι προκλήσεις της διαβίου μάθησης*, μετ. Α. Βακάκη. Αθήνα : Τυπωθήτω
- Hopkins, D. (2001). *School improvement for real*. New York: Routledge Falmer
- Καλαϊτζοπούλου, Μ. (2001). *Ο εκπαιδευτικός ως στοχαζόμενος επαγγελματίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

- Ξωχέλλης, Π. (2005). *Ο εκπαιδευτικός στον σύγχρονο κόσμο. Ο ρόλος και το επαγγελματικό του προφίλ σήμερα, η εκπαίδευση και η αποτίμηση του έργου του*. Αθήνα: Τυπωθήτω
- Παπαναούμ, Ζ. (2003). *Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού: θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω
- Παπαναούμ, Ζ. (2005). *Ο ρόλος της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στην επαγγελματική τους ανάπτυξη: γιατί, πότε, πως*, στο: Γ. Μπαγάκης (επιμ.), *Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Διδασκαλία και ετερότητα: διδακτικές πρακτικές σε πολυπολιτισμικό πλαίσιο

Βασίλης Τσάφος
Πρόεδρος ε.θ. Π.Ι
tsaf@otenet.gr

Η ετερότητα αποτελεί ένα από τα βασικά ζητήματα, που θα πρέπει να μας απασχολήσουν στο σύγχρονο πολυπολιτισμικό περιβάλλον, μέρος του οποίου είναι και το σχολείο. Ως φιλόλογοι δάσκαλοι οφείλουμε να επισημαίνουμε και να διαχειριζόμαστε διδακτικά την ετερότητα, πόσο μάλλον όταν αυτή ως θέμα προκύπτει κατά την εκπαιδευτική διαδικασία στην τάξη. Η ετερότητα άλλωστε με την ευρύτερη έννοιά της χαρακτηρίζει έντονα την όποια παιδαγωγική συνάντηση στις μέρες μας. Είναι λοιπόν ένα ζήτημα που καίει και πρέπει να μας απασχολήσει σοβαρά. Γι' αυτό οφείλουμε να διερευνήσουμε τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να προσεγγίσουμε στο σχολείο την ετερότητα. Με ποιους δηλαδή τρόπους θα αναμορφώσουμε διδακτικά τη στάση μας, ώστε πλέον, με αφορμή την προβολή της ετερότητας σε ποικίλα μαθήματα και επιχειρώντας να την επεξεργαστούμε κριτικά, να επιχειρήσουμε να καλλιεργήσουμε το σεβασμό απέναντι στις διαφορετικές πολιτισμικές πρακτικές. Πώς δηλαδή θα αναδείξουμε ότι η ετερότητα, η οποία μπορεί να (ανα)παράγει σχέσεις εξουσίας ανάμεσα σε κράτη ή πληθυσμιακές ομάδες ενός κράτους (γηγενείς και ετερογενείς), μπορεί να λειτουργήσει απελευθερωτικά, αν αποκαλύψει τους εξουσιαστικούς δεσμούς που υποκρύπτει η διαπραγματέυση των σχέσεων ταυτότητας/ ετερότητας υπό το πρίσμα της υπεροχής.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

- Γιόβαρης Χ. (2001), Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Αθήνα: Ατραπός.
- Γιότοβος Α. Ε. (2002), Εκπαίδευση και Ετερότητα. Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γιότοβος Α. Ε. (1998): «Ο Φιλόλογος, η Εθνική Ταυτότητα και η Ελληνική Γλώσσα», Σεμινάριο, 24, σσ. 29-37.
- Ζωγράφου Α. (2003), Διαπολιτισμική Αγωγή στην Ευρώπη και την Ελλάδα, Αθήνα: Τυπωθήτω, Γιώργος Δάρδανος.
- Νικολάου Γ. (2005), Διαπολιτισμική Διδακτική, Το Νέο Περιβάλλον, Βασικές Αρχές, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Σουλιώτης Μ. (2005): «Περί Ετερότητας Φιλολογική Σημείωμα» στο Κυρίδης Α., Ανδρέου Α. (επ.) (2005), Όψεις της Ετερότητας, Αθήνα: Gutenberg, σσ. 17-22.
- Παλαιολόγου Ν., Ευαγγέλου Ο. (2003), Διαπολιτισμική Παιδαγωγική. Εκπαιδευτικές, Διδακτικές και Ψυχολογικές Προσεγγίσεις, Αθήνα: Ατραπός.
- Cummins J. (2005), Ταυτότητες υπό Διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με Σκοπό την Ενημέρωση σε μια Κοινωνία της Ετερότητας, μετ. Σ. Αργύρη, Αθήνα: Gutenberg.
- Mullard, C. (1985), Race, Power and Resistance. London: Routledge & Kegan Paul.

Πολιτισμική ετερότητα και κοινωνική αλληλεπίδραση στο σχολείο

Χρήστος Τσιρώνης
Κοινωνικός ερευνητής
tsironis@yahoo.com

Οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις τις τελευταίες δεκαετίες επέφεραν σημαντικές αλλαγές στην ελληνική κοινωνία. Ο πολιτισμικός πλουραλισμός αποτελεί πλέον μια πραγματικότητα στην καθημερινή σχολική εμπειρία. Συνεπώς, η κατανόηση της πολιτισμικής ετερότητας και η ανάπτυξη των ικανοτήτων που επιτρέπουν σε εκπαιδευτικούς και μαθητές να οργανώσουν την κοινωνική αλληλεπίδραση στη σχολική τάξη με όρους συναίνεσης, συνεργασίας και αλληλοσεβασμού αποτελούν καίριες προκλήσεις για το σύγχρονο ελληνικό σχολείο.

Στο πλαίσιο της επιμορφωτικής αυτής ενότητας γίνεται προσπάθεια προσδιορισμού βασικών εννοιών, όπως πολιτισμική ετερότητα, πολιτισμικός πλουραλισμός και κοινωνική αλληλεπίδραση στο σχολείο υπό το φως των νέων εξελίξεων. Περιγράφονται ακόμη βασικά προβλήματα ενσωμάτωσης, πλήρους συμμετοχής και γόνιμης αλληλεπίδρασης σε πολυπολιτισμικό εκπαιδευτικό περιβάλλον. Προτείνονται τέλος αρχές συγκρότησης του εκπαιδευτικού έργου και μεθόδευσης της εκπαιδευτικής πράξης με σεβασμό στη διαφορετικότητα.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Appadurai, A., *Modernity at large*, Minneapolis, Univ. Of Minnesota Press, 1996
- Ball S., *Sociology in focus education*, London-New York 1986.
- Bennet, M., *Basic concepts of intercultural communication*, Yarmouthe, Intercultural Press, 1998
- Γιότοβος Α., *Εκπαίδευση και. Ετερότητα Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής*, Αθήνα: Μεταίχμιο, 2002
- Giddens A. , *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*, Cambridge: Polity Press 1991.
- Κάτσικας Χ. –. Πολίτου Ε, *Εκτός τάξης το "διαφορετικό"*, Αθήνα: Gutenberg: 1999
- Samovar L. -. Porter R (ed.), *Intercultural Communication. A Reader*, USA: Thomson & Wadsworth, 2003.
- Τσιρώνης Χ., *Κοινωνικός Αποκλεισμός και Εκπαίδευση στην Ύστερη Νεωτερικότητα*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 2003.